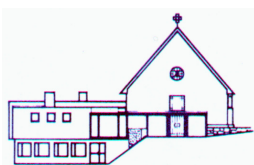

översikt av

GAMLA TESTAMENTET

INNEHÅLL

Schema över GT	2
Datering i GT	3
Översiktliga kommentarer	4
Översikt av skriftprofeterna	18
Sammanfattande teman	29

Översikt av Gamla Testamentet

Schema över GT	2
Datering i GT	3
Översiktliga kommentarer	4
Översikt av skriftprofeterna	18
Sammanfattande teman	29

SCHEMA ÖVER GAMLA TESTAMENTET

(Lars Mörling 2005, reviderad 2022)

Inledning: Gud skaparen. Vårt och universums ursprung. Skapelsen var god men ondskan kom in.
Syndafallet. Guds barn och ondskans barn. **Synd ledde till straff** (Kain, Noa - floden, Babels torn).
Abrahams släkttavla.

Skapelsen	Msk skapelse	Förbund	Syndafallet	Adam till Noa	Floden - förbund	Babels torn
1M 1-2	1M 1:26-2:5	1M 1:26-31	1M 3-4	1M 5	1M 6-10	1M 11

Scen 1: Löftena till Abraham, Isak, Jakob

Scen 2: Förberedelse för Egypten – Josef, senare blev Israel ett stort folk, slaveri i Egypten

Scen 3: Befrielse ur Egypten - Mose: Förbund vid Sinai berg, lagar, prästerskap, helgedom, offer, 40 år i öknen

Förbund - Abraham	Isak	Jakob	Josef	Egypten	Mose Befrielse	Förbund - Lagen	40 år i öknen
-------------------	------	-------	-------	---------	----------------	-----------------	---------------

Årtal - Böcker

2000 1446

1M 12-25	1M 21-27, 1M 25-50, 1M 37-50, 2M 1	2M 1-17	2M 18-5M	4M 13-5M
----------	------------------------------------	---------	----------	----------

Scen 4: Erövring av landet – Josua: Domare fram till Samuel, kompromiss med avguder och synd

Scen 5: Kungariket Saul, David, Salomo: Jerusalem huvudstad, förbund med David, Salomos tempel

Scen 6: Delade riket, Israel och Juda: kungar, profeter. Supermakter: Egypten, Assyrien, Babel

Scen 7: Fångenskap: Israel till Assyrien (722), Juda till Babel (586), Persien intog Babel (539)

Scen 8: Återkomst till landet (538), nytt tempel (516), Ester, Esra (458), Nehemja (446)

Scen 9: Mer än 400 tysta år - ingen profet i landet, apokryfiska perioden

Erövring	Domare	Saul - Salomo	Tempel	Delade riket	Fångenskap	Återkomst	Tystnad
----------	--------	---------------	--------	--------------	------------	-----------	---------

Årtal – Böcker 1026 (Saul), 959 931 722 (Israel) 538
 1011 (David) (invigning) 586 (Juda) 516 (nytt tempel)
 1406 1376 971 (Salomo)

Josua	Dom	1-2 Sam	1-2 Kung	1-2 Krön		Ester
	Rut	Ps, Ords, Pred			Klagov	Esra
		Höga V			Daniel	Nehemja

PROFETER – ungefärliga årtal

Elia (854) Sefanja (638) Haggai (520)
 Elisa (842) Nahum (630) Sakarja (520)
 Joel (830 ?) Jeremia (627) Malaki (440)
 Jona (780) Habackuk (615)
 Amos (760) Daniel (605)
 Hosea (750) Hesekiel (593)
 Jesaja (736) Obadja (575)
 Mika (734)

DATERING I GT

Det finns ett inombiblskt sätt att datera ett antal viktiga händelser som inträffat mer än tusen år f.Kr. Det är viktigt att påpeka att det inte finns konsensus i bibelforskningen för dessa datum, utan man ser i stället ett antal olika förslag till datering. Jag har dock valt att följa denna inombibliska datering.

Hela modellen utgår från det faktum att man med stor säkerhet kan datera Salomos tempelbygge i Jerusalem. Salomos tempel påbörjades 966 f Kr och uttåget ur Egypten skedde enligt 1Kon 6:1 fyrahundraåttio år tidigare dvs. $966 + 480 = 1446$ f.Kr.

Om man drar av 40 år för ökenvandringen (4Mos 14:33) får man fram dateringen för intåget med erövringen av Kanaan dvs. $1446 - 40 = 1406$ f.Kr.

Enligt 2Mos 12:40 skedde Jakobs flytt till Egypten 430 år före uttåget ur Egypten dvs. $1446 + 430 = 1876$ f.Kr.

Jakob var 130 år när han kom till Egypten (1Mos 47:9) dvs. $1876 + 130 =$ Jakob föddes 2006 f.Kr.

Isak var 60 år vid Jakobs födelse (1 Mos 25:26) dvs. $2006 + 60 =$ Isak föddes 2066 f.Kr.

Abraham var 100 år när Isak föddes (1Mos 21:5) dvs. $2066 + 100 =$ Abraham föddes 2166 f.Kr.

2166 – Abrahams födelse

2066 – Isaks födelse

2006 – Jakobs födelse

1876 – Flytten till Egypten

1446 – Uttåget ur Egypten

1406 – Erövringen av Kanaan

966 – Salomos tempel påbörjas

ÖVERSIKTLIGA KOMMENTARER

(Lars Mörling 2009, reviderat 2018)

Inledning: Gud skaparen. Vårt universums ursprung. Skapelsen var god men hur kom ondskan in? **Syndafallet**, Guds barn och onskans barn. **Synd leder till straff** (Adam-Eva, Kain-Abel, Noa-Floden, Babels Torn).

Böcker: 1Mos 1-11 och troligen Jobs bok, som närmast passar in på tiden kring Abraham.

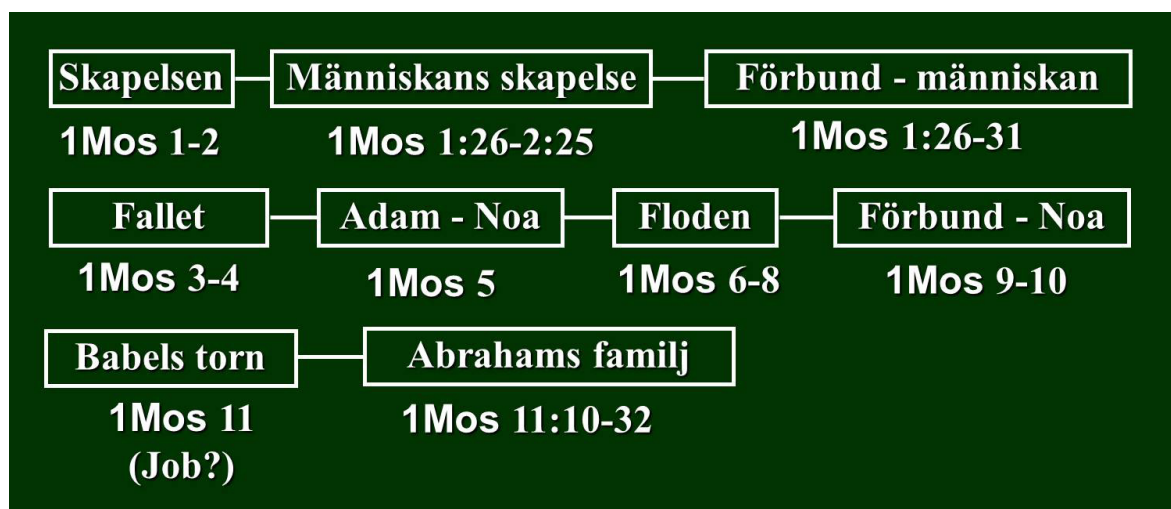
De första elva kapitlen i Första Mosebok är mycket viktiga för att förstå resten av Bibeln. Det är här vi ser att Gud skapat universum och allt liv genom sitt mäktiga ord. Människan är ett med skapelsen och samtidigt unik, skapad till Guds avbild. Människan skapades till man och kvinna med ett uppdrag att vårda och råda över skapelsen, samt att föröka sig och uppfylla jorden. Jesus hämtar sin undervisning om det monogama äktenskapet mellan man och kvinna i skapelseordningen (Matt 19:4-6).

I tredje kapitlet förstår vi varför vi lever i en ond värld, trots att allt Gud skapat var ursprungligen gott. Vi läser om syndafallet och hur människan p g a. synden måste lämna paradiset. Syndens och onskans konsekvenser finns sedan med i hela Bibeln.

Vi ser Guds barn och onskans barn ur släktlinjerna från Set respektive Kain. Vi ser onskans verkningar när Kain dödade Abel och senare den ondska som tog över världen före syndafloden.

Vi ser att synd leder till straff framför allt genom att Adam och Eva fick lämna paradiset, den världsomfattande floden i Noas tid, men också i Kains mord på Abel och konsekvensen av människans högmod vid Babels torn.

Vi ser att Gud slöt ett förbund med Noa och lovade att aldrig mer förgöra mänskligheten genom en flod. Han återupprepade uppdraget till människan att föröka sig och uppfylla jorden. Han gav instruktioner om mat och inskräpte förbudet mot mord. Gud gav slutligen regnbågen som ett förbundstecken.

skulle bli välsignade genom Abraham och här ligger löftet om Messias (Gal 3:15-16), som slutligen uppfylls i den framtida härligheten (Upp 7:9-12).

Löftena fördjupades när Herren gjorde ett förbund med Abram (1Mos 15:1-20), bytte hans namn till Abraham och lovade honom en son genom Sara (Sarai) som skulle heta Isak (1Mos 17:1-21), prövade hans lydighet och tro till det yttersta när han uppmanades att offra Isak (1Mos 22:1-18). Samma löften som Gud gav till Abraham upprepades till Isak (1Mos 26:1-5) och senare till Jakob (1Mos 28:10-15), som fick nya namnet Israel.

Scen 2 (c:a 1950-1850 f Kr): Förberedelse för Egypten – Josef

Herren förberedde den plan han hade för Israels barn genom Josef, som var den förstfödde sonen till Jakobs hustru, Rakel.

Böcker: 1Mos 37-50

Jakob favoriserade Josef framför hans bröder som blev mycket avundsjuka. När Josef var sjutton år fick han två drömmar som gick ut på att hela hans familj en dag skulle buga sig inför honom. När Josef berättade om drömmarna blev hans bröder direkt hatiska mot honom. De sålde Josef som slav till Egypten. Där blev han falskt anklagad av Potifars fru och kastades i fängelse där han fick sitta i något år. Men det står flera gånger att "Herren var med Josef".

GT - ÖVERSIKT **Scen 2**

Förberedelse för Egypten – Josef

Josefs drömmar

Josef fördes till Egypten (1Mos 37-50)

Josefs drömmar slår in

Israel flyttar till Egypten

flytten

2000 1876

En dag fick Faraon märkliga drömmar om sju feta kor och sju magra kor, om sju feta ax och sju magra ax. Josef som utmärkt sig som drömtydare i fängelset kallades in för att tyda faraons drömmar, vilket han med Guds hjälp gjorde. När Josef var trettio år gammal upphöjdes han

till Egyptens andre man och fick till uppgift att lagra överskottet från de sju feta åren så att säden skulle räcka för de sju magra åren.

Det hade gått mer än tjugo år efter att Josef haft sina drömmar när hans bröder kom till Egypten för att köpa säd. Bröderna bugade sig inför Josef, som de inte kände igen. Slutligen gav sig Josef tillkänna och hela familjen flyttade ner till Egypten i enlighet med Guds plan. När Jakob dött var Josefs bröder oroliga att han skulle hämnas på dem: *"Sedan kom också hans bröder och föll ner för honom och sade: 'Vi är dina slavar.' Men Josef sade till dem: 'Var inte rädda. Håller ni mig för Gud? Ni tänkte ont mot mig, men Gud har tänkt det till godo genom det som nu har skett för att bevara många människors liv. Var inte rädda. Jag skall sörja för er och era små barn.' Och han tröstade dem och talade vänligt till dem."* (1Mos 50:18-21).

Scen 3 (c:a 1525-1406 f Kr): Befrielse ur slaveriet i Egypten – Mose: Gamla förbundet vid Sinai berg, lagar, prästerskap, helgedom, offer, 40 år i öknen.

Böcker: 2Mos-5Mos

Med tiden glömdes Josef bort och Israels barn förslavades av egyptierna, som tyckte att israelerna blivit för många. De använde grymma metoder för att begränsa antalet genom att beordra att nyfödda pojkar skulle kastas i Nilen och dödas. Mose kastades inte i Nilen men sattes i Nilen i en korg av sin mamma och faraos dotter adopterade Mose. Han fick sannolikt den bästa tänkbara utbildningen på den tiden.

GT - ÖVERSIKT

Scen 3

Förbundet med Israels folk

Slaveri, Mose i Egypten, flykt, kallelse, befrielse (2Mos1-17)

Gamla Förbundet på Sinai berg, Lagar, Prästerskap, Helgedom, Offer, 40 år i öknen.

BÖCKER: 2Mos - 5Mos

flytten

befrielsen

2000

1876

1446

Mose visste tydligen om sitt ursprung och när han var 40 år ingrep han mot en egyptier, som misshandlade en israel, genom att döda egyptiern. Mose flydde landet. Han gifte sig med Sippora och blev en fåraherde i Sinai öken i 40 år. Här utbildades han av Herren för sitt kommande uppdrag. Vi vet inte var Sinai berg låg men ett förslag är det traditionella berget på södra Sinaihalvön och ett annat är i norra delen av Saudiarabien.

Herren hörde hur israelerna ropade och bad under slaveriet. När Mose vaktade får på berget Horeb (Sinai Berg) så uppenbarade sig Herren för Mose i en brinnande buske och kallade honom att gå till Egypten för att befria Israels barn och föra dem till samma berg för att fira gudstjänst. Herren uppenbarade sig som Abrahams, Isaks och Jakobs Gud under namnet "Jag Är" (JAHVEH), som återfinns mer än 6800 gånger i GT och skrivs i Folkbibeln som "HERREN". Mose var ovillig att utföra uppdraget men Herren lovade att vara med honom och dessutom fick han sin bror Aron till medhjälpare.

Herrens domar gick över Egypten och till slut måste farao ge med sig och släppa i väg Israels folk. Den sista plågan innebar att den förstfödde i varje egyptiskt hem skulle dö och t o m faraos förstfödde dog. Herren instiftade påskan när man slaktade ett lamm och strök blodet på dörrposterna till sina hus. De hade ytterkläderna på när de med hast åt lammköttet, osyrat bröd och bittra örter. När fördärvaren gick genom Egypten var israelerna skyddade i sina hem.

För att ständigt påminnas om att Herren befriat sitt folk ut ur Egypten så skulle de fira påsk varje år i Israel. Man påmindes också om befrielsen varje sabbat (5Mos 5:12-15). Dessutom skulle varje förstfödd son bäras fram inför Herren och lösas med ett offer. Det var det Josef och Maria gjorde med Jesusbarnet när de bar fram honom i templet (Luk 2:22-24).

När farao ångrade sig och satte efter Israels barn med sin armé så öppnade Herren Röda havet för folket som kunde tåga rakt igenom. Herren försåg folket med manna att äta och vatten att dricka på mirakulösa sätt under ökenvandringen. Herren var närvarande i en molnstod på dagen och en eldstod på natten.

Herren hade lovat Abraham att han skulle bli ett stort folk. Nu hade det skett och snart skulle han även ge dem landet han lovat Abraham. Men de var i stort behov av Herrens moral och etik och ett reglerat sätt att tillbe Herren. Gud slöt ett förbund med Israels folk vid Sinai berg (2Mos 19-20). Han gav dem de tio budorden och alla övriga lagar. Han gav dem alla offer, tabernaklet till helgedom och ett prästerskap genom Arons familj från Levi stam. Grundtanken verkade vara att Israels barn skulle vandra genom Sinai öken och börja att inta landet ganska snabbt efter uttåget och förbundet vid Sinai berg. Mose sände tolv spejare för att undersöka landet och spejarna kom tillbaka med sina rapporter. Tio spejare sa att landet var mycket bördigt och fint som Herren lovat, men de sa också att städerna var befästa och att de skulle vara chanslösa mot landets krigare. Bara två spejare, Kaleb och Josua, sa att Herren skulle besegra fienden trots att Israels barn var underlägsna. Resultatet blev att folket protesterade mot Mose och Aron över att de över huvud taget hade fört dem ut ur Egypten. Herrens dom över deras otro och olydnad blev hård. Alla som var tjugo år eller äldre skulle dö i öknen. I fyrtio år tvingades de vandra i öknen, endast Kaleb och Josua överlevde och fick komma in i Kanaans land (4Mos 14:26-34).

Det är viktigt att komma ihåg att förbundet vid Sinai berg var ett villkorat förbund. Om folket höll förbundet skulle Herren välsigna dem men om de bröt förbundet skulle en förbannelse komma över folket (5Mos 28). Kristus blev en förbannelse för vår skull för att friköpa alla som levde under lagen och i stället skänka oss den välsignelse som Gud lovat Abraham (Gal 3:10-14).

Scen 4 (c:a 1406-1026 f Kr): Erövring av landet – Josua, Domarna – Samuel

Svaghet p g a. kompromiss med avguderier och synden.

Böcker: Jos, Dom, Rut, 1Sam 1-7

Josua, som varit Moses personlige tjänare, fick leda folket in i landet. När de korsade Jordanfloden delades vattnet och de gick torrskodda över (Jos 3:14-17), vilket var en parallell på hur folket korsade Röda havet.

Den första staden de kom till var Jeriko, som var befäst med höga murar. Normalt skulle det ta mycket lång tid av belägring för att inta en sådan stad. Josua träffade en man utanför staden med ett draget svärd. Mannen presenterade sig som befälhavaren för Herrens armé. Josua föll ner inför mannen i tillbedjan då han förstod att det var Herren själv som uppenbarade sig. Han blev också tillsagd att ta av sig skorna eftersom han stod på helig mark (Jos 5:13-15) och vi ser en parallell på när Gud uppenbarade sig för Mose i den brinnande busken. Herren gav Josua märkliga instruktioner om hur de skulle inta staden. I sju dagar skulle de tysta tåga runt staden medan prästerna blåste i sina horn. Den sjunde dagen skulle de gå sju varv runt staden och därefter ge upp ett härskri medan prästerna blåste i sina horn. Då skulle murarna falla. Herren gav Israel total seger över Jeriko. Allt byte skulle förgöras och ingen fick ta något för egen del.

Nästa stad var Ai, som var betydligt mindre än Jeriko. Josua beslutade att skicka en mindre del av hären eftersom han var säker på seger. Men Israel led nederlag. Det visade sig att en man vid namn Akan tagit byte från Jeriko trots allt och p g a. synden led de nederlag. Akan straffades och Ai kunde besegras.

Nu insåg alla småkungar över de olika befästa städerna i landet att en fruktad fiende var på väg att inta Kanaan. De slöt snabbt pakter med varandra och slog sig samman till större arméer för att kunna besegra Israel. Men Josuas segertåg fortsatte och genom några få stora slag kunde hela landet intas, även om det fortfarande bodde många kanaaneer kvar i landet.

När landet väl var intaget så delades det upp i tolv delar, en del till varje stam. Josefs söner Efraim och Manasse hade adopterats av Jakob och fick därför varsitt område. Tre stammar (Ruben, Gad och halva Manasse) hamnade på östra sidan av Jordanfloden i områden som intagits redan under Mose tid. Leviterna var präststammen i Israel och fick därför inget eget område utan fick städer inom alla tolv stamområden.

Nu inträdde den s.k. **domartiden** när olika domare styrde över folket. Flera av domarna verkade styra över vissa regioner och inte över hela landet. Det bodde ganska många kvar från de tidigare folken i de olika stamområdena. Risker var uppenbar att folket skulle förledas av dessa att dyrka deras gudar, vilket också skedde gång på gång. Domartiden var som en andlig bergochdalbana med nederlag-omvändelse-seger som en återkommande

cykel. En nyckelvers i boken är "På den tiden fanns ingen kung i Israel. Var och en gjorde vad han själv ansåg vara rätt." (Dom 21:25).

GT - ÖVERSIKT Scen 4

Erövring av landet – Josua

Domarna – Samuel

Svaghet pga kompromiss med avguder och synden.

BÖCKER:
Josua, Domarboken, Rut

Erövring

1406

Domare

1376-1026 (Saul)

Under domartiden har vi **Ruts bok**. Den är viktig eftersom den visar att en person från ett främmande folk (Moab) kunde konvertera till Israels Gud (Rut 1:16-17) och bli en del av Guds utvalda folk. Detsamma gäller för skökan Rahab från Jeriko som även hon omvände sig till Herren. Båda dessa kvinnor är med i Jesus släktavla (Matt 1:5).

Den siste domaren var Samuel, som också blev den bästa. Han kallades till profet redan som barn och blev använd på ett fantastiskt sätt av Herren. Han blev en andlig pelare i hela Israel. Det var också Samuel som fick smörja både Saul och David till Israels första kungar.

I Josua och Domarboken ser vi denna andliga princip, att när folket litade på Herren och följde honom blev det seger, men när det fanns synd, olydnad och otro då led de nederlag.

Scen 5 (c:a 1026-931 f Kr): Kungariket – Saul, David och Salomo: Jerusalem blev huvudstad. Förbundet med David, Salomos tempel.

Böcker: 1-2 Sam, 1 Kung, 1-2 Krön, Psalt, Ordspr, Pred, Höga V. De poetiska böckerna placeras i den här perioden. David skrev ju många psalmer och Salomo många ordspråk. De har därmed initierat dessa skrifter som kompletterats senare. Salomo är utpekad som författare till Predikaren och Höga Visan.

Folket kom till Samuel och sa att de ville ha en kung som alla andra folk, en kung som kunde leda dem i krig. Tanken var att Herren skulle vara Israels kung och Gud sa också till Samuel: *"...Lyssna till folket i allt de säger till dig. Ty det är inte dig de har förkastat, utan det är mig de har förkastat, så att jag inte skall vara kung över dem..."* (1Sam 8:7). Men Herren gick ändå folket till mötes och utvalde Saul till Israels förste kung (1026 f Kr).

GT - ÖVERSIKT
Scen 5

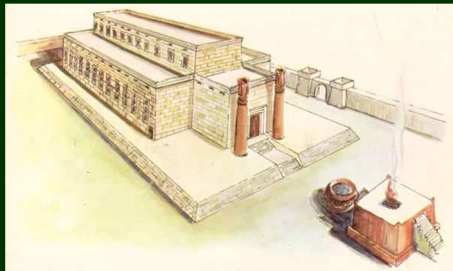
Kungariket – Saul, David och Salomo

Saul blir Israels första kung

Förbundet med David

Jerusalem blir huvudstad

Salomos tempel
invigdes 959

Jerusalem

Saul	David	Salomo
1026	1010	970

BÖCKER: Sam, Kung, Krön
Ps, Ords, Pred, Höga Visan

Saul började strålande, men makt kan korrumpna vem som helst och vid ett par tillfällen var han olydig mot Herren. Han förrättar bland annat ett offer i ett pressat läge, fast han som kung inte alls hade rätt att göra det. Profeten Samuel sa då *"Du har handlat dåraktigt. Du har inte hållit det bud HERREN, din Gud, har gett dig. Om du hade gjort det, skulle HERREN ha befast ditt kungadöme över Israel för all framtid. Men nu skall ditt kungadöme inte bestå. HERREN har sökt sig en man efter sitt hjärta, och honom har han utsett till furste över sitt folk. Men du har inte hållit vad HERREN befallt dig."* (1Sam 13:13-14).

Samuel skickades till slut till Isais hus i Betlehem för att smörja en av hans söner till kung i Sauls ställe. Samuel visste inte vilken Herren utvalt och trodde själv att det var äldste sonen, men det visade sig vara den åttonde och yngste sonen **David**, som ingen hade räknat med. Men Herren såg till hjärtat och inte till det yttre. Herrens Ande kom över David från den dagen (1Sam 16:1-13).

Saul plågades av en demon och David, som skrev sina underbara psalmer, fick periodvis i uppdrag att sjunga för kung Saul, som då mådde bättre.

En gång när filistéernas armé ställde upp mot den israeliska så stegade jätten Goliat fram och utmanade vem som helst i Israel på envig. Den som vann duellen skulle enligt de spelregler som gällde också vinna fältslaget. Ingen israel vågade slåss mot Goliat. Den unge David sa till Saul att han är villig att strida mot Goliat. David hade som herde kämpat ner både lejon och björn och han var övertygad att Herren skulle ge honom segern. David kom utrustad med en stav och en stenslunga. Han slungade en sten med en sådan precision och kraft att Goliat slogs till marken och dog.

Efter denna makalösa seger blev David upphöjd till officer och hade ständiga framgångar på slagfältet. Folket diktade visor till Davids ära som fick ödesdigra konsekvenser *"Kvinnorna sjöng och dansade och sade: 'Saul har slagit sina tusen, David sina tiotusen.'"* (1Sam 18:7). Kung Saul blev mycket avundsjuk på David och satsade snart stora resurser på att röja honom ur vägen. Men Sauls son Jonatan, blev en livslång vän till David och hjälpte honom att fly för sitt liv.

Efter att Saul och Jonatan stupat i krig blev David kung under fyrtio år (1010 f Kr). Först regerade han över Juda i sju år från Hebron och därefter i trettio tre år från Jerusalem efter att de norra stammarna av riket anslutit sig.

När David blivit etablerad som kung ville han bygga ett hus åt Herren. Profeten Natan bar då fram en profetia där Herren i stället lovade att bygga ett hus åt David. Herren sa att en son till David skulle få bygga templet och det blev Salomo. Men sedan kom märkliga påståenden som pekade framåt mot Messias, David son: *"Han skall bygga ett hus åt mitt namn, och jag skall befästa hans kungatron för evigt. Jag skall vara hans fader och han skall vara min son... Ditt hus och ditt kungadöme skall bestå inför mig till evig tid, ja, din tron skall vara befäst för evig tid."* (2Sam 7:13-16). Efter denna grundprofetia kom ett antal profetior i GT som handlade om Messias som Davids son. När sedan ängeln Gabriel talade till jungfru Maria så anspelade han på Natans profetia till David: *"Frukta inte, Maria. Du har funnit nåd hos Gud. Se, du skall bli havande och föda en son, och du skall ge honom namnet Jesus. Han skall bli stor och kallas den Högstes Son, och Herren Gud skall ge honom hans fader Davids tron. Han skall vara konung över Jakobs hus för evigt, och hans rike skall aldrig få något slut."* (Luk 1:30-33).

Det är djupt tragiskt att läsa om Davids äktenskapsbrott med Bat-Seba och anstiftan till mord på hennes make Uria. Återigen skickades profeten Natan till David, men denna gång för att avslöja hans synd. När David konfronterades med sin synd ångrade han sig och bekände synden (Ps 51). Herren förlät David men konsekvenserna av synden skulle enligt Natans ord få återverkningar för lång tid framöver, inom den egna familjen (2Sam 10-14).

När vi läser om David ser vi att han var långt ifrån fullkomlig, men i sina psalmer vände han sig alltid till Gud i tider av glädje, sorg, seger, förtvivlan och det var detta som gjorde honom till en man efter Guds hjärta.

Efter diverse stridigheter inom Davids familj blev till slut **Salomo** kung (970 f Kr). Redan i början av sin regering fick den unge Salomo en uppenbarelse av Herren i en dröm. Salomo fick erbjudandet att be om vad han ville och han bad då om att få vishet. Herren lovade honom inte bara vishet utan också rikedom, ära och långt liv. Salomos vishet bevisade sig gång på gång.

I sitt fjärde regeringsår (966 f Kr) inledde Salomo tempelbygget på den plats Herren visat David (1Krön 21:18-22:1). Efter sju år stod templet färdigt och när det invigdes fyllde Herrens härlighet templet (1Kon 8:10-11), precis som tabernaklet hade uppfyllts på Mose tid (2Mos 40:34-35). Grundtanken med tabernaklet och templet var att Gud ville bo mitt ibland sitt folk. Salomo talade till folket och bad till Herren utifrån de löften Gud gett till David (1Kon 8:14-61).

Herren uppenbarade sig en andra gång för Salomo och svarade då på bönen för templet och tempelplatsen, att han skulle fästa sitt namn där för evigt. Gud varnade också Israel att om de bröt förbundet och tillbad andra gudar då skulle templet förkastas och folket föras bort i fångenskap (1Kon 9:1-9).

Salomo bröt mot samtliga Herrens råd till en kung i Israel, enligt Mose lag (5Mos 17:16-20). Det värsta var att han skaffade sig många hustrur från länderna runt om Israel. Dessa hustrur förde med sig avgudadyrkan in i Israel. Salomo byggde tempel och reste altare till dessa avgudar, som han tillbad. När Herren talade till Salomo för en tredje gång mot slutet av hans liv var budskapet hårt p g a. Salomos avguderi (1Kon 11:9-13). Salomo fick veta att riket skulle delas. De tio nordliga stammarna skulle bryta sig loss och bilda ett eget rike. Den södra delen med Juda och Jerusalem skulle bli kvar p g a Guds löften till hans far David.

Scen 6 (931-586 f Kr): Det delade riket – Israel och Juda, kungar, skriftprofeter.

Supermakterna: Egypten och Assyrien. Babel besegrade Assyrien 609 f Kr och blev supermakt direkt. **Småstaterna:** runt om Israel.

Böcker: 1-2 Kon, 1-2 Krön, Jesaja, Jeremia, Hosea, Joel, Amos, Obadja, Jona, Mika, Nahum, Habackuk, Sefanja. De profetiska böckerna kommenteras senare.

Redan innan Salomo dog hade Herren uppenbarat för Jerobeam, som var i tjänst hos Salomo, att han skulle bli kung en dag för de tio nordliga stammarna (1Kon 11:29-39). När Salomo dött blev hans son Rehabeam kung och regerade ett kort tag över hela riket. Strax därefter samlade Jerobeam de tio nordliga stammarna och bröt sig loss från Rehabeam. Riket delades som Herren sagt, med Juda i söder och Israel i norr.

Det tragiska var att alla kungarna i det norra riket, Israel, ”gjorde det som var ont i Herrens ögon” medan ungefär hälften av kungarna i Juda fick ”icke godkänt”.

Det började med att Jerobeam, förste kungen i Israel, blev orolig för att folket i norr skulle vallfärda till templet i Jerusalem som låg i Juda. För att förhindra detta lät han göra två guldkalvar. Den ena satte han upp i Dan i norr och den andra i Betel i södra delen av Israel.

Platsen för guldkalven i Dan. Ställningen markerar altarets plats.

Jerobeam sa till folket: "Nu får det vara nog med era färder upp till Jerusalem. Se, här är din Gud, Israel, han som har fört dig upp ur Egyptens land." (1Kon 12:28). Detta var märkligt nog samma ord som Aron använt om guldkalven vid Sinai berg (2Mos 32:4). Tillbedjan av dessa kalvar betraktades som ett brott mot första och andra budet i dekalogen, trots att de var tänkta som en representation av Jahveh, vilket även Arons guldkalv var. Denna synd hängde sedan kvar i Israel ända tills Samaria (huvudstaden) förgjordes 722 f Kr och folket fördes bort i fångenskap till Assyrien.

Herren sände ett antal profeter som påpekade att Israel hade brutit förbundet med Herren och börjat tillbe olika avgudar. Profeterna manade till omvändelse och varnade för nationens undergång. När sedan katastrofen kom 722 f Kr så beskrivs utförligt varför Herren lät Israel gå under till fångenskap i det Assyriska riket (2Kon 17:5-23).

GT - ÖVERSIKT
Scen 6

Det delade riket – Israel och Juda

kungarna, profeterna.

supermakter

EGYPTEN

ASYRIEN

småstater
runt Israel

Fenicien

Aram

Ammon

Moab

Edom

Filisteer

Samaria

ISRAEL

Jerusalem

JUDA

delat rike

skriftprofeter

931

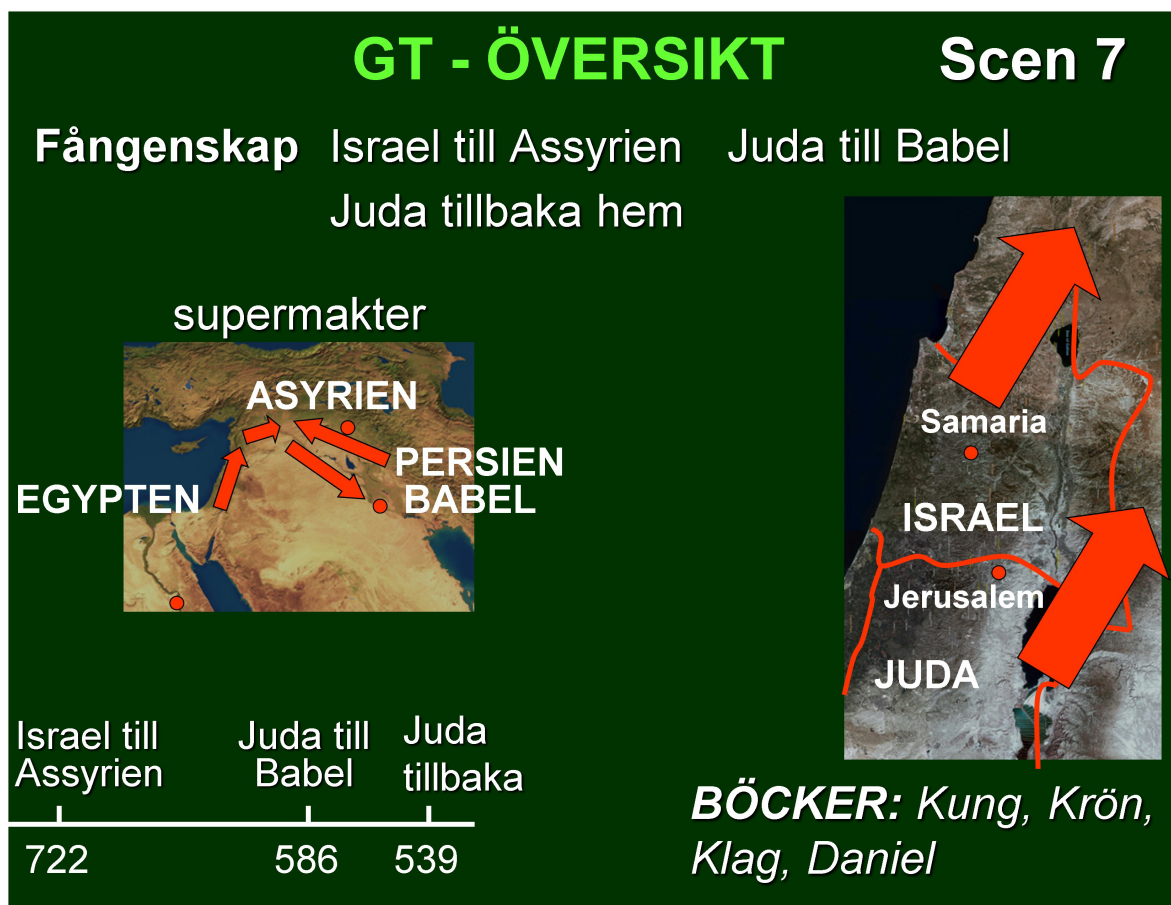
BÖCKER: Kung, Krön

I Juda regerade ättlingar till David hela tiden utom under en kort period på sju år när Attalja, dotter till kung Omri från Israel grep makten och lät döda alla prinsar utom den nyfödde Joas, som senare blev en pojkkung vid sju års ålder. Situationen i Juda var ofta lika dålig som i Israel, men Juda hade ändå några gudfruktiga kungar. Två av dem Hiskia (715-687 f Kr) och Josia (640-609 f Kr) gjorde reformationer och försökte verkligen få slut på avguderiet i Juda. Men avguderiet kom ständigt tillbaka och när många oskyldiga troende dessutom blev martyrer under Manasses regering (697-642 f Kr) så var det bara en tidsfråga innan domen skulle falla också över Juda.

Herren sände ett antal profeter även till Juda som manade till omvändelse, annars skulle domen drabba Juda. Men det faktum att Herren hade gett starka löften till kung David och hans ätt samt det faktum att Herrens tempel stod i Jerusalem, invaggade folk i en falsk trygghet. Man trodde inte att domen verkligen skulle falla. De falska profeterna var "politiskt korrekta". De profeterade framgång och lycka, så sådant som folk ville höra, medan Herrens profeter ofta talade om den kommande domen om folket inte omvände sig.

Babel besegrade Assyrien i grunden 609 f Kr och redan 605 f Kr intogs Jerusalem för första gången av babylonierna och Juda blev i verkligheten ett skattepliktigt lydrike till Babel. De mest begåvade ungdomarna fördes i fångenskap till Babel för studier och tjänst hos den babyloniske kungen Nebukadnessar. Bland dem var Daniel och hans vänner. När Juda försökte frigöra sig 597 f Kr kom Babylonierna igen och förde bort en stor grupp i fångenskap, med bland andra profeten Hesekiel. Till slut kom katastrofen 586 f Kr, som profeten Jeremia och andra varnat för när Jerusalem och templet förstördes och folket fördes bort i fångenskap till Babel.

Scen 7: Fångenskap – Israel till Assyrien (722) Juda till Babel (586). Persien (539).
Skriftprofeter före, under och efter fångenskapen.
Böcker: 2 Kon, 2 Krön, Klag, Daniel

Det norra riket, Israel, fördes i fångenskap till Assyriens väldiga rike (722 f Kr). Assyrierna var grymma och härskade genom söndring. Man spridde ut de folk man förde i fångenskap och

blandade upp dem så att deras etniska identitet skulle försvagas, precis som Stalin gjorde under Sovjettiden. Detta ledde till att främmande folk i olika omgångar fördes in i norra riket, Israel. Det blandfolk som uppstod blev sedermera samarierna som bodde i området på Jesus tid. Exakt vad som hände med de tio stammarna är osäkert, men det talas fortfarande om "Israels tio förlorade stammar". Man antar att de delvis blandades med andra folk och med tiden förlorade många sin identitet som israeler.

Det södra riket, Juda, fördes slutligen bort till fångenskap i Babel, när Jerusalem och templet förstördes (586 f Kr). Klagovisorna som antas vara skriven av profeten Jeremia uttrycker sorgen över att Guds dom slutligen fallit. Den bok som utförligt beskriver fångensksperioden är Daniels bok som kommenteras senare.

Den persiska armén intog Babel 539 f Kr. Kung Koresh av Persien införde en betydligt humanare flyktingpolitik. Han lät nämligen folken återvända till sina ursprungliga hemländer, även om de fortfarande bodde inom det väldiga Persien. Han beslutade att judarna skulle få återvända och bygga upp templet i Jerusalem.

Scen 8: Återkomst från fångenskap (537), profeterna Haggai och Sakarja, nytt tempel, Esra - skriftlärd, Nehemja - Jerusalems mur.

Böcker: Esra, Nehemja, Ester, Haggai, Sakarja, Malaki

Judarna återvände från fångenskapen runt 538 f Kr. Profeten Jeremia hade profeterat att folket skulle få återvända efter 70 år i fångenskap (Jer 25:11-12). Om man utgår från 605 f Kr, när profetian uttalades och när Daniels grupp fördes bort, så återkom man efter 67 år till landet. Enligt Esra uppfylldes Jeremias profetia när kung Koresh av Persien tillät folket att återvända (Esra 1:1). Det visade sig att c:a 50 000 återvände till landet.

Jerusalem låg till stora delar i ruiner. Man satte först i stånd Herrens altare så att man kunde frambära offer på tempelplatsen. Året därpå (536 f Kr) lade man grunden för det nya templet. De som sett det gamla templet grät högljutt medan alla andra jublade (Esra 3:12-13). Andra folk som bodde i området blev upprörda och gjorde allt de kunde för att hindra tempelbygget, som också stannade av. Herren reste då (620 f Kr) upp profeterna Haggai och Sakarja som försäkrade ståthållaren Serubbabel och översteprästen Josua att Herren var med dem. Templet kunde sedan invigas 516 f Kr.

Prästen Esra kom 458 f Kr till Jerusalem med kung Artasatas (även känd som Artaxerxes) välsignelse. Han var skriftlärd och kom dit för att undervisa Herrens lag. Han skulle sätta upp domstolar som dömde efter Guds lag och Persiens lag. Esra antas ha spelat en avgörande roll för bevarandet av GT under och efter fångensksperioden.

Nehemja var samtida med Esra och kom på Herrens uppdrag och med kung Artasatas välsignelse 445 f Kr till Jerusalem för att bygga upp Jerusalem och murarna. Han var en skicklig organisatör och lät de olika familjerna tävla mot varandra genom att de fick bygga samtidigt på var sin del av muren. Nehemja mötte hårt motstånd både utifrån och inifrån. Men Herren var med och muren blev färdig på mindre än två månader!

GT - ÖVERSIKT

Scen 8

Återkomst från fångenskap (538 f Kr)

Andra templet

Åter- komst	nytt tempel	<i>Ester</i>	<i>Esra</i>	<i>Nehemja</i>
538	516	480	458	445
	<i>Haggai</i> <i>Sakarja</i>		<i>Malaki</i>	

Esters bok utspelar sig i staden Susa i det Persiska riket på kung Ahasveros (även känd som Xerxes) tid (486-465 f Kr). Här har vi den kanske allra första Miss World-tävlingen som Ester vann och blev ny drottning i landet. En viss Haman, som var högt uppsatt, fick hat till judarna och ville utrota dem. Men Herren använde Ester och hennes släkting Mordokaj för att rädda judarna. Till minne av folkets mirakulösa räddning instiftades purimfesten, som än idag firas bland judar.

Scen 9: Fler än 400 tysta år – ingen profet i landet. Apokryfiska perioden

Böcker: Den apokryfiska litteraturen till GT.

Vi brukar kalla perioden från Malaki till NT för de 400 tysta åren när ingen profet fanns i landet. Självklart är ändå de apokryfiska böckerna intressanta för att få inblick i den här perioden. Anledningen till att vi inte räknar dessa skrifter till själva Bibeln är att judarna på Jesu tid inte heller ansåg att de hörde till Gamla Testamentets kanon. Många av skrifterna finns dock med i Septuaginta från början av 200-talet f Kr. Septuaginta är den

GT - ÖVERSIKT

Scen 9

Över 400 tysta år - ingen profet i landet.

Apokryfiska perioden.

Tysta år	Kristi födelse
440	0

BÖCKER: apokryferna

äldsta översättningen av GT till grekiska. På grund av att de tidiga kristna i romarriket läste Septuaginta som sin Bibel togs de apokryfiska skrifterna in i den romersk katolska kyrkan och de österländska ortodoxa kyrkorna. De apokryfiska böckerna finns även med som ett tillägg till Bibel 2000.

ÖVERSIKT AV SKRIFTPROFETERNA

Dateringen av profeterna baseras i några fall på en kvalificerad gissning. Jag följer oftast kronologin i Illustrerat Bibelllexikon. Ibland verkade profeterna under en längre period men det årtal jag angivit ger ändå en fingervisning till vilken period profeten verkade.

i = Israel (det norra riket) och j = Juda (det södra riket)

GT - ÖVERSIKT		PROFETER		
1-2 Kunga & Krönikerböckerna		Klag.	Est. Esra Neh.	
delade riket	Israel till Assyrien	Juda till Babylon	Juda tillbaka	tystnad
931	722	586	538	440
(Elia i 854)		Sefanja (j 638)	Haggai (j 520)	
(Elisa i 842)		Nahum (j 630)	Sakarja (j 520)	
Joel (j 830 ?)		Jeremia (j 627)	Malaki (j 440)	
Jona (i 780)		Habackuk (j 615)		
Amos (i 760)		Daniel (j 605)		
Hosea (i 750)		Hesekiel (j 593)		
Jesaja (j 736)		Obadja (j 575)		
Mika (j 734)				

Elia (c:a 854 f Kr)

Elia och Elisa var visserligen inga skriftprofeter men deras tjänst upptar ändå många kapitel i 1-2 Kon. Elia verkade under kung Ahabs regering (874-853 f Kr). Ahab gifte sig med Isebel, dotter till Sidons kung. Hon förde in Baalsdyrkan i landet i stor skala.

Herren sände Elia till kung Ahab med budskapet att det inte skulle regna förrän ett Herrens ord åter kom genom Elia (1Kon 17:1). Detta var en direkt utmaning mot dyrkan av fruktbarhetsguden Baal. Tiden gick och utan regn blev det hungersnöd så Ahab sökte efter Elia överallt, även i grannländerna, men utan resultat (1Kon 18:10).

Till slut utmanade Elia alla Baals profeter på berget Karmel till en duell mellan Baal och Jahveh. Elia bad och Herren svarade med eld från himlen. Folket ropade "Jahveh är Gud!" Strax därefter sände Herren ett kraftigt regn över landet.

När drottning Isebel fick höra vad som hänt och hur alla Baals profeter dödats så dömde hon Elia till döden. Han flydde för sitt liv söderut genom Juda och ut i öknen. Där satte han sig under en ginstbuske och önskade sig döden. En ängel väckte honom och förde honom till berget Horeb (Sinai berg).

Elia gick in i en grotta och Herren frågade Elia vad han hade på hjärtat. Elia beskrev den desperata situationen: *"Jag har verkligen nitälskat för HERREN, härskarornas Gud. Ty Israels barn har övergivit ditt förbund, rivit ner dina altaren och dödat dina profeter med svärd. Jag ensam är kvar, och de försöker ta mitt liv."* (1Kon 19:10). Då fick Elia en uppenbarelse. Det kom en storm, en jordbävning och eld, liknande de manifestationer som kom under Mose tid när Herren slöt förbundet med Israel på samma plats. Men Herren var inte i dessa kraftfulla manifestationer, däremot var han i en svag susning. Uppenbarelsen tycks visa på att Gud hade full kontroll trots att Elia trodde att allt hopp var ute. Herren gav Elia en tydlig handlingsplan för hur hans verk skulle gå vidare (1Kon 19:11-18). Elia levde till slutet av sitt liv med en dödsdom över sig, men den verkställdes aldrig utan i stället för han levande till himlen i en vagn av eld och hästar av eld (2Kon 2:11-12).

Elisa (c:a 842)

Elisa efterträdde ju Elia som Herrens profet. Han var med vid Elias himmelfärd och plockade bokstavligen upp Elias fallna mantel. Hans bön var att få en dubbel arvslott av Elias ande och Herren svarade på den bönen (2Kon 2:8-14). Det är svårt att fastställa vad detta innebar men han fick bli utföra dubbelt så många mirakler som Elia. Det blev också Elisa som fick se till att de instruktioner som Herren uppenbarat för Elia på Sinai berg blev utförda.

De profetior som Elisa bar fram var mycket detaljerade och exakta. Kungen i Aram (dagens Syrien) var säker på att Israel hade planterat en spion i hans inre regering men fick veta *"..Så är det inte, min herre konung. Men Elisa, profeten i Israel, meddelar Israels kung varje ord du talar i din sovkammare."* (2Kon 6:12).

Joel (c:a 830 ?)

Joel är mycket svår att datera och förslagen är många. Vare sig Assyrien eller Babel är omnämnda, vilket kan peka på ett ännu tidigare årtal, kanske redan 850 innan Assyriens dominans blivit ett direkt hot i regionen.

Joel är primärt en profet för Juda. Ett tema i Joels bok är Herrens dag, som är en domsdag. Joel utgick från en katastrof med gräshoppsvärmor som ätit upp allt grönt och sa att främmande arméer skulle komma över landet som gräshoppor om folket inte omvände sig.

Joels profetia om Herrens Ande som skulle utgjutas över alla människor är mycket känd (Joel 2:28-32). Petrus använde dessa verser som predikotext på Pingstdagen. Petrus förklarade att

den helige Ande nu var utgjuten över alla människor. De som omvände sig och tog emot Jesus som Herre och Messias skulle få den helige Ande som gåva.

Jona (c:a 780)

Jona var profet i Israel och är omnämnd i 2Kon 14:25 under Jerobeam den andres regering (793-753 f Kr).

Jona sändes till Israels fiende Assyrien, för att profetera om huvudstaden Nineves undergång. Jona är känd för sin ovilja att utföra uppdraget eftersom han var rädd att Herren inte skulle utplåna Nineve, utan visa barmhärtighet i slutändan (Jona 4:1-2).

Jona flydde åt motsatt håll och gick ombord på ett fartyg mot Tarsis. Herren sände en storm och skeppet var nära att gå under. Jona brydde sig inte utan låg och sov i lastrummet. Det hela slutade med att Jona sa åt sjömännen att han var orsaken till stormen och att det var bäst att de kastade honom i havet, vilket de gjorde! Herren sände en jättefisk som slukade Jona och spottade upp honom på land efter tre dygn. Man får anta att han spottades upp någonstans vid Medelhavets östra strand, närmare Nineve som ändå låg långt från Medelhavet.

Jona bar fram sitt budskap om att Nineve skulle ödeläggas. Till Jonas förtret omvände sig allt folket i Nineve. Man fastade och bad och Herren skonade staden. Boken visar att Herren är Gud över alla folk och varhelst människor omvänder sig så tar han emot dem. Detta gällde t o m Assyrien, Israels fiende på den tiden.

Om Jona faktiskt dog och blev levande igen när han kastades i havet eller om han bara dog och uppstod bildligt kan man undra över. Men faktum är att Jesus i evangelierna nämner Jona som ett tecken på hans egen död och uppståndelse: *”Ty liksom Jona var i den stora fiskens buk i tre dagar och tre nätter, så skall Människosonen vara i jordens inre i tre dagar och tre nätter. Män från Nineve skall vid domen träda upp mot detta släkte och bli det till dom, eftersom de omvände sig vid Jonas predikan. Och se, här är mer än Jona.”* (Matt 12:40-41).

Amos (c:a 760)

Amos var en fåraherde som fick i uppdrag att predika dom över Israel. Han var verksam under Jerobeam den andres regering (793-753 f Kr).

Amos budskap var allt annat än politiskt korrekt och man försökte stoppa hans verksamhet (7:10-17). Amos var framför allt en profet mot Israel (3:1-2) men han bar också fram domsprofetior över alla folk runt om Israel, även Juda.

Amos talade ut mot social orättvisa och utsugning av de fattiga. Han talade om Herrens dag som en domedag (5:18-20). Han profeterade att Israel skulle föras bort i fångenskap bortom Damaskus d v s till Assyrien (5:27).

Amos fick även tala om en kvarleva av folket som skulle få återvända till landet och om Davids fallna hydda som skulle återuppbyggas (9:8-15). Detta syftar på löftena till David och därmed också på Messias. Här ser vi ett tema om en kvarleva, att en del av folket som skulle räddas och få komma tillbaka till landet. Detta är ett tema som snart flera andra profeter kom att utveckla. I detta tema finns också Messianska övertoner som återkommer i NT.

Hosea (c:a 750)

Hosea verkade i Israel, som under den här perioden levde i synkretism, när man dyrkade andra gudar samtidigt som tillbad Jahveh. Israel dyrkade framför allt Baal, som var en fruktbarhetsgud. Fruktbarhetsriter med sexuella inslag var en del av baalsdyrkan.

I Hosea bok liknas relationen mellan Herren och Israel vid ett äktenskapsförbund. När Israel gick bort och tillbad andra gudar begick man andligt äktenskapsbrott.

Profetens eget äktenskap blev en bild på relationen mellan Herren och Israel. Profetens hustru Gomer var otrogen. Hans barn fick först namnen Lo-Ruhama (inget förbarmande) och Lo-Ammi (inte mitt folk). När Herren sedan talade om att han skulle frälsa sitt folk så togs negationen bort och de fick namnen Ruhama och Ammi (2:16-23). Profeten fick också i uppdrag att ta tillbaka sin hustru, som skulle bli honom trogen.

Hosea fick bära fram profetior om att Israel skulle föras bort i fångenskap till Assyrien (10:5-7). Herren älskade sitt folk och ville inte döma men folket ville inte vara troget Herren, ändå fanns hela tiden en möjlighet av nåd och frälsning (11:1-11, 14:2-10).

Jesaja (c:a 736)

Jesaja var profet över en lång period (c:a 736-685 f Kr). Han tjänade under flera kungar (1:1).

Jesajas berömda kallelse är beskriven i 6:1-13, när han såg Herren upphöjd på en tron i templet och hörde honom tala. Jesaja upplevde sin och sitts folks synd som han bekände. Efter att han blivit renad hörde han: *"Och jag hörde HERRENS röst. Han sade: "Vem skall jag sända och vem vill vara vår budbärare?" Då sade jag: 'Här är jag, sänd mig!' "* (6:8).

Jesaja fick veta att han, som såg Herrens härlighet och hörde honom tala, skulle sändas till ett folk som inte skulle se och som inte skulle höra. Jesaja frågade hur länge denna blindhet och dövhet skulle bestå? Herren svarade: *"Till dess städerna blir öde och ingen bor i dem, husen blir utan folk och landet ligger öde och övergivet. HERREN skall sända folket långt bort och ödsligheten skall bli stor i landet. När bara en tiondel är kvar i det, skall även den ödeläggas som en terebint eller en ek, av vilken en stubbe lämnas kvar när den fälls. Den stubben skall vara en helig säd"* (6:11-13). Detta med att folket inte såg härligheten och inte hörde Herrens ord är ett huvudtema genom Jesaja bok. Samma blindhet och dövhet fanns kvar när Jesus, Guds son kom till judarna. Aposteln Johannes drog en jämförelse med Jesajas situation och påstod att det var Messias, Guds son, som Jesaja såg och hörde vid sin uppenbarelse (Joh 12:37-41).

Juda folk kallades till omvändelse och Herren erbjöd nåd och förlåtelse men folket ville inte omvända sig från sin synd (1:18-20).

Ett återkommande begrepp i Jesaja är begreppet "kvarlevan, rest". Det handlar om en liten del av folket som är trogna Herren. Vi anar här en grupp troende som fanns runt profeten Jesaja och som lyssnade till Herrens ord. Jesaja hävdade att denna troende kvarleva var orsaken till att Herren ännu inte utplånat Juda och Jerusalem (1:9). Vi bör hålla i minnet att Jesaja verkade under den period då det norra riket krossades och folket fördes bort i fångenskap till Assyrien (722 f Kr).

Begreppet kvarlevan, tas upp av Paulus där han hänvisade till dels Jesajas tid men också till Elias tid. Poängen är att det var samma situation på Paulus tid, nämligen att bara en del av folket var sanna troende (Rom 9:27-29, 11:1-6).

Det politiska läget var problematiskt med supermakterna Egypten i sydväst och Assyrien i nordost. Trycket på kungen i Juda var att gå i allians med den ena eller den andra. Men Jesaja hävdade att överlåtelse till Herren var det tredje och enda hållbara alternativet. Kung Hiskia (715-686) bröt skatteeket från assyrierna och följde Jesajas profetiska undervisning. Den assyriska armén invaderade landet år 701 f.Kr. De intog enlig en assyrisk stele hela 46 städer i Juda. De belägrade även Jerusalem och allt ställdes på sin spets. Kung Hiskia gick inför Herren i bön och Herrens svarade genom profeten Jesaja (37:14-38). Herrens mirakulösa räddning av Jerusalem visade att Herrens ord genom Jesaja om kvarlevan och överlåtelsen till Herren var sanna.

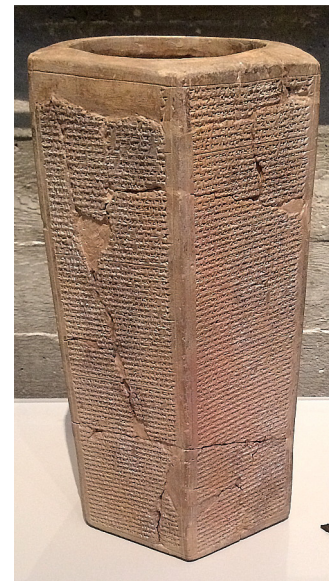
Jesaja fick bära fram profetior om alla folk i närområdet. De flesta profetiorna handlade om dom men också om en kommande välsignelse över Egypten och faktiskt Assyrien (19:18-25).

Jesaja profeterade att Juda en dag skulle föras bort i fångenskap till Babel (39:6), men att folket skulle få återvända och Jerusalem återuppbyggas genom att Herren skulle resa upp Koresh (44:24-28). Denna profetia uppfylldes i detalj genom kung Koresh av Persien (539 f Kr).

Den avslutande delen av Jesaja bok handlar mycket om Jerusalems kommande härlighet. När Johannes beskriver det himmelska Jerusalem i Upp 21, använder han många hänvisningar och bilder från Jesaja. Detta visar att den slutliga uppfyllelsen av dessa profetior om Jerusalem (Sion) sker i det himmelska Jerusalem.

Jesaja som fick tala så mycket om Herrens domar fick också tala om en framtida befriare, om Messias.

- Immanuelprofetian med jungfrun som skulle bli gravid (7:14), (se Matt 1:22-23)
- Barnet som skulle regera i ett evigt fridsrike och som fick namn som tillhör Gud (9:1-7)
- Davids son (Isai var Davids pappa) som fylld av Anden skapar ett fredsrrike (11:1-10)
- Herrens tjänare som tar emot Anden (se Jesu dop) och blir ett ljus för folken (42:1-7)

Sanheribs stele från Nineve från 691 f.Kr. Han skrot över att han tagit 46 städer i Juda och att Hiskia var instängd i Jerusalem "som en fågel i sin bur".

- Herrens tjänare som skulle bli Gud frälsning till jordens yttersta gräns (49:1-6)
- Herrens tjänare som skulle bli slagen och bespottad (50:4-11)
- Herrens tjänare som skulle offra sitt liv som ett offer för vår synd (52:13-53:12)
- Messias uppdrag (61:1-3) (se Jesu ord Luk 4:16-21)

Mika (c:a 734)

Mika var alltså samtida med Jesaja och flera avsnitt är direkt påverkade av den ene eller den andre (Jfr Mika 4:1-3 med Jes 2:2-4). Även Mika talade tröstande ord till "kvarlevan", en troende del av Israel (2:12-13, 4:7).

Mika profeterade dom över både Juda och Israel, som snart skulle komma att gå under. Han sa att Samaria skulle bli en stenhög, att stenarna skulle vräkas ner i dalen (1:6-7). Detta är exakt vad som hände med Samaria, som låg på en höjd. Stenarna vältrades ner i dalen år 722 f Kr.

Grundstenar i Samaria som ligger närmast berggrunden är från Israels period

Mika profeterade att Jerusalem skulle bli en stenhop och tempelberget en skogsbevuxen höjd (3:12). Profetian pekade fram mot Jerusalems förstörelse år 586 f Kr.

Mika fick bära fram profetian om Messias födelseplats i Betlehem och det fantastiska att Messias hade sitt ursprung före all tid (5:2-4).

Mika gick emot falska profeter som förde folket vilse med sina politiskt korrekta budskap "Allt står väl till" (3:5). Genom hela boken talade han ut mot synden i Israel och den dom som väntade. Boken avslutas med en lovprisning av Herren som förlåter sitt folks synd och som står vid sina löften till Abraham (7:18-20).

Sefanja (c:a 638)

Sefanja talade om Herrens dag som en domsdag över alla människor och djur ungefär som i Noas dagar. Det som orsakat Herrens dag var synd och avgudereri. Det enda som kunde avvärja domen var en sann omvändelse till Herren (2:1-3).

Kvarlevan, den troende delen av folket skulle komma att finna frälsning (3:9-15). Avslutningen av boken visar Herrens glädje över dem som följer honom. Här finns även löften att de skulle få komma tillbaka efter fångenskap (3:16-20).

Sefanja fick även bära fram en profetia om att huvudstaden i Assyrien skulle bli en ödemark. Det skulle bli en plats för vilda djur och fåglar (2:13-14). Nineve föll för Babels och Mediens arméer 612 f Kr.

Nahum (c:a 630)

Nahum profeterade några år före Nineves fall, som skedde 612 f Kr. Hela boken är en enda lång domsprofetia mot Assyrien och Nineve.

Nahum profeterade att Nineve skulle förstöras (1:7-9). Det finns en intressant detalj i profetian om en flod: *"..Men med en störtflod förintar han platsen där Nineve står"* (1:8), *"Flodernas portar öppnas och palatset faller ihop"* (2:6). Babylonierna, mederna och skyterna belägrade Nineve. Staden var mycket vidsträckt och omgiven av en enorm mur och floden Khosr (biflod till Tigris) flöt under muren och rakt genom stadens område. Den grekiske historikern Diodorus (90-30 f.Kr.) skrev att en översvämning hade hjälpt arméerna att ta sig in i staden. En del historiker har noterat att man först intog platser som reglerade floden Khosr och på så sätt kunde de åstadkomma en flodvåg mot Nineve.

En annan detalj i Nahum 1:9 handlar om *"fullständig ödeläggelse"*. När Alexander den store kom till platsen 331 f Kr var den totalt ödelagd. Själva platsen för Nineve återupptäcktes först 1850 av arkeologer. Den ligger vid Mosul i dagens Irak.

Jeremia (c:a 627)

Jeremia var i tjänst under en lång period ända fram till Jerusalems förstöring (586) och även efteråt. Han kallas ofta för den gråtande profeten. Det kan man se i boken men framför allt i Klagovisorna som han antas ha skrivit, där han sörjer över Jerusalems förstöring.

Jeremia blev utvald till profet innan han föddes (1:4). När han redan som ung fick en medveten kallelse protesterade han och hänvisade till sin låga ålder. Men Herren gav honom agendan för sin tjänst redan från början: *'Säg inte: Jag är för ung, utan gå vart jag än sänder dig och tala vad jag än befäller dig. Frukta inte för dem, ty jag är med dig för att rädda dig, säger HERREN.'* Och HERREN räckte ut sin hand, rörde vid min mun och sade till mig: *"Se, jag lägger mina ord i din mun. Jag sätter dig i dag över folk och riken, för att du skall rycka upp och bryta ner, förgöra och fördärva, bygga upp och plantera."* (1:7-10)

Jeremia fick bära fram ett hårt budskap. Han kallade Juda till omvändelse. Jeremia sörjde över den eländiga situationen i landet (8:18-22). Jeremia gick in i förbön och bekände folkets synd (14:19-21). Men inget kunde hindra domen för folket ville inte omvända sig. Jerusalem och templet skulle komma att förstöras (9:11-16).

De falska profeterna sa att Herren skulle rädda Jerusalem och att allt skulle gå bra (14:11-16). De ledande i staden och de falska profeterna blev ursinniga på Jeremia och ville döda honom när han profeterade mot templet (26:4-11). Men några andra som ville rädda Jeremia från att lynchas kom ihåg att profeten Mika, över hundra år tidigare, hade predikat samma budskap mot Jerusalem och templet (26:17-19). Att de verkligen hade kunnat döda Jeremia visade det sig när de dödade profeten Uria som bar fram samma budskap (26:20-23).

Jeremia profeterade till slut att det bästa de kunde göra var att ge upp och överlämna sig åt babylonierna för då skulle deras liv skonas (38:2-3). Han kastades ner i en brunn där han hjälplös sjönk ned i dyn tills några till slut drog upp honom (38:4-13).

Jeremia profeterade år 605 f Kr att fångenskapen i Babel skulle vara i 70 år (25:11-14). De falska profeterna sa att fångenskapen snart skulle ta slut, så Jeremia fick i uppdrag att skriva brev till dem som redan förts bort. Han skrev att de skulle förbereda sig på en lång tid i Babel, att det skulle ta sjuttio år (29:4-11). Jeremia bekräftade att Herren skulle befria sitt folk ur fångenskapen och att han skulle välsigna dem som återvände till landet (30-31). Daniel var ju med i gruppen som lämnade 605 f Kr. När persisk-mediska armén hade intagit Babel (539 f Kr) gick han in i fasta och bön med tanke på Jeremias profetia (Dan 9:1-5). Esra skrev att det beslut som Koresh fattade att låta fångarna återvända till Juda var en uppfyllelse av Jeremias profetia (Esra 1:1). Judarna återvände slutligen år 538 f Kr, det vill säga 67 år efter profetian och den första gruppen förts bort.

När Jeremia blev förföljd klagade han inför Herren som styrkte honom (15:10-21). När han ville ge upp gick det inte som han hade tänkt: *"Men jag tänkte: Jag vill glömma honom och inte mer tala i hans namn. Då blev det i mitt hjärta som en brinnande eld, instängd i mitt innersta. Jag ansträngde mig att uthärda den men kunde det inte."* (20:9)

Jeremia bar också fram en profetia om Messias, Davids son vars namn skulle vara "Herren vår rättfärdighet" (23:5-6). Han profeterade om det Nya Förbundet (31:31-34), som senare kom med Jesus Kristus (Matt 26:26-29, Hebr 8:6-12).

Habackuk (c:a 615)

Habackuk profeterade före Jerusalems fall och ungefär tio år innan Daniel och hans vänner fördes bort till Babel 605 f Kr.

Habackuk klagade över ondskan i landet och undrade varför Gud inte agerade (1:2-4). Herren svarade att han skulle skicka Babel mot Juda (1:6-11). Habackuk frågade då Herren hur han som är så ren kunde använda de onda babylonierna som var ännu värre än Juda! (1:12-2:1). Herren svarade att han senare skulle döma babylonierna (2:2-8). När Habackuk fått svar på sina frågor bad han Herren att sätta sina planer i verket: *"Herre, jag har hört budskapet om dig och jag bävar. Herre, ge liv åt ditt verk i våra dagar, låt det bli känt i vår tid. Tänk i din vrede på att förbarma dig."* (3:2).

Många är de som mitt i sina prövningar har funnit kraft och tröst i Habackuks inställning trots allt lidande: *"Jag hör det och darrar i mitt innersta, vid dånet skälver mina läppar. Röta tränger in i benen i min kropp. Jag darrar där jag står, ty jag måste stilla vänta på olyckans dag, att den skall komma över det folk som angriper oss. Fikonträdet blomstrar inte mer, och vinstocken ger ingen skörd. Olivträdetets frukt slår fel, och fälten ger ingen föda. Fåren rycks bort ur fällorna, och ingen boskap finns i stallen. Men jag vill jubla i HERREN och glädja mig i min frälsnings Gud. HERREN, Herren är min starkhet. Han gör mina fötter som hjortens och låter mig gå fram över mina höjder."* (3:16-19)

Daniel (c:a 605)

Daniels bok börjar 605 f Kr när han fördes i fångenskap till Babel. Den sista uppenbarelsen fick han 536 f Kr enligt Dan 10:1, alltså 69 år senare. Av detta förstår vi att Daniel troligen var en tonåring när han kom till Babel.

Daniel och hans vänner Sadrak, Mesak och Abed-Nego var bland de handplockade ynglingar som fick utbildning för statlig tjänst i Babel. Redan då visade det sig att dessa ynglingar var exceptionella. De ville leva för Herren. Deras överlåtelse och tro sattes senare på yttersta prov som när Sadrak, Mesak och Abed-Nego kastades i den brinnande ugnen (Dan 3) och när Daniel kastades i lejongropen (Dan 6).

En gång fick kung Nebukadnessar en dröm som han inte ville berätta innehållet i, utan bara ville ha uttydningen på. Detta var naturligtvis en omöjlig uppgift. Men Herren uppenbarade både drömmen och uttydningen för Daniel. Drömmen handlade om den framtida världshistorien, om fyra världsriken: babyloniska, persiska, grekiska och romerska. I det fjärde rikets tid skulle Herren upprätta ett evigt rike som skulle uppfylla hela jorden (2:37-44). Vi vet att Jesus kom i Romarrikets tid med budskapet: *"Tiden är fullbordad och Guds rike är nu här. Omvänd er och tro evangelium!"* (Mar 1:15).

Enligt min uppfattning upprepas samma budskap c:a femtio år senare när Daniel fick en uppenbarelse av fyra djur som symboliserar fyra rikena. Synen gick över i en uppenbarelse av Gud och Människosonen som kommer på himlens skyar och som tar emot ett evigt rike där alla folk ska tjäna honom. (Dan 7:1-14). Jesus talade oftast om sig själv som Människosonen. Samtidigt finns en eskatologisk uppfyllelse som Jesus hänvisar till inför Stora rådet: *"Översteprästen frågade honom vidare: 'Är du Messias, den Välsignades son?' Jesus svarade: 'Jag Är. Och ni skall få se Människosonen sitta på Maktens högra sida och komma bland himlens moln.'" (Mark 14:61-62).*

Teman i Daniels bok är nära förknippade med teman i Uppenbarelseboken (se kompendiet från vårt tidigare studium av Uppenbarelseboken).

Hesekiel (c:a 593)

Hesekiel var till viss del samtida med Daniel och var med i den andra gruppen som fördes i fångenskap från Juda år 597 f Kr. Han fick sin kallelse 593 f Kr, alltså bara sju år före Jerusalems förstörelse. Hesekiel såg sig själv som en vakt på muren som hade till uppdrag att varna för den olycka som skulle komma mot staden (33:1-9).

Hesekiel fick en uppenbarelse av Herren och hans härlighet (1:1-28, 10:1-22). Visionen påminner om den vision som aposteln Johannes fick i Uppenbarelseboken av himlen (Upp 4:1-11). Även andra teman i Uppenbarelseboken kommer ur Hesekiel.

Hesekiel profeterade att Jerusalem och templet skulle komma att förstöras på grund av folkets avguderier och synd. När Salomos tempel invigdes fylldes hela huset av Herrens härlighet och nu fick Hesekiel se i en syn att härligheten lämnade templet (10:4-22). Nu var alltså skyddet borta och det var fritt fram för den babyloniska hären att förstöra templet i Jerusalem.

Hesekiel profeterade mot alla folk i närområdet. Bland annat finns en detaljerad profetia mot Tyrus som på ett märkligt sätt gått i uppfyllelse i historien (26:1-21).

Herren framställs som den gode herden som tröstar de troende i mosats till de onda herdarna som lett fåren vilse (34:11-16). Den gode herden visade sig vara en son av David det vill säga Messias (34:23-31). Herren skulle en dag befria sitt folk och samla dem från alla länder. Han skulle ge sitt folk ett nytt hjärta och låta sin Ande bo i de troende (36:24-27). Herren bad Hesekiel att profetera rakt in i dal med förtorkade skelett. Då föddes de döda på nytt och uppstod till liv genom kraften i profetens ord och Guds Ande (37:1-14). Vi ser att dessa löften pekar mot att Juda ska få återvända till sitt land som de också fick (539 f Kr), men framför allt pekar löfterna fram mot Nya Förbundet i Jesus Kristus. *"Ty alla Guds löften har i honom fått sitt ja. Därför får de också genom honom sitt amen..."* (2Kor 1:20).

Obadja (c:a 575)

Obadja profeterade en kort tid efter Jerusalems förstörelse. Hela hans profetia var en dom över Edom, som med glädje iakttog Jerusalems förstörelse. Även Obadja bekräftade att Juda skulle få återvända: *"Men på Sions berg skall finnas en räddad skara, och den skall vara helig, och Jakobs hus skall åter råda över sina besittningar."* (1:17). Edom skulle däremot gå mot sin undergång (1:8-10) och detta verkställdes av Babel c:a 552 f.Kr.

Haggai (520)

Herren reste upp profeten Haggai i en kritisk period. Folket hade återvänt från fångenskapen 538 f Kr. Man hade lagt grunden till det nya templet och börjat bygga (536 f Kr). På grund av hot och svårigheter från andra folk i området stannade bygget av. Då reste Herren upp profeterna Haggai och Sakarja. Templet invigdes ganska snart efteråt (516 f Kr).

Haggais budskap var tydligt. *"Är det då tid för er att själva bo i panelade hus, medan detta hus ligger i ruiner?"* (1:4). Han varnade för Guds domar om de försummade Herrens hus. Om de byggde klart templet skulle de bli välsignade. Han profeterade Herrens uppmuntran till ledarskapet, Josua som var överstepräst och Serubbabel som var ståthållare (2:4-6). Han profeterade att det nya templets härlighet till och med skulle överträffa det gamla (2:10).

Sakarja (c:a 520)

Sakarja var alltså samtida med Haggai och uppmuntrade Josua, som var överstepräst och Serubbabel, som var ståthållare, att bygga klart templet. Sakarja predikade omvändelse och varnade för Herrens domar. Han pekade på att Herren dömt Juda tidigare när de var olydiga. (1:3-6).

De ledande var alltså översteprästen Josua och ståthållaren Serubbabel. En viktig fråga efter att Salomos tempel blivit förstört och folket förts i väg i fångenskap var ju om Herren nu skulle acceptera det nya templet som stod halvfärdigt och prästerskapet som tidigare drabbats av Herrens domar. Därför var Sakarjas profetia över översteprästen Josua så viktig. Hans synd skulle bli förlåten. Herren tog av de gamla smutsiga kläderna och klädde honom i en ny ren prästskrud (3:1-7).

Även Serubbabel omfattades av personlig profetia. Han var av Davids släkt och finns med i Jesu släkttavla (Matt 1:12). Han fick ett oerhört löfte när han skulle få bära fram slutstenen

till det nya templet: *"Detta är HERRENS ord till Serubbabel: Inte genom styrka, inte genom kraft, utan genom min Ande, säger HERREN Sebaot. Vem är du, du stora berg? Inför Serubbabel skall du förvandlas till jämn mark. Ty han skall föra fram slutstenen medan man ropar: Nåd, nåd över den!"* (4:6-7).

Sakarja såg i en syn två olivträd med en sjuarmad ljusstake i mitten. Oljan rann via två olivkvistar ner i den sjuarmade ljusstaken, som brann. Bilden talade om de två oljesmorda tjänsterna i Israel, översteprästen och kungen, prästsläkten från Aron och kungasläkten från David. De två kvistarna på olivträden var Josua och Serubbabel. Oljan var Guds Ande och ljusstaken som lyser inför hela jordens Herre var den gudstjänstfirande församlingen (4:1-14). Att ljusstaken är den gudstjänstfirande församlingen kan vi se i Upp 1:20, där Kristus går omkring bland de sju församlingarna, som liknades vid ljusstakar.

Sakarja fick även bära fram profetior om Messias som skulle rida in i Jerusalem på en åsna (9:9, Matt 21:5) och de skulle en dag se upp till sin genomstungne Herre (12:9-10, Joh 19:37). Det blev uppenbart att Jesus såg sig själv i de sista 6 kapitlen av boken. Han citerade 13:7 *"Jesus sade till dem: Ni kommer alla att överge mig. Det står skrivet: 'Jag ska slå herden, och fåren ska skingras'. Men när jag har uppstått, ska jag gå före er till Galileen."* (Matt 26:31, Mark 14:27). Det är svårt att förstå något annat än att Jesus från denna vers (13:7) såg att lärjungarna skulle överge honom. Men också att han själv skulle dödas, eftersom han i samma andetag talade om sin uppståndelse.

Malaki (c:a 440)

Malaki är den siste av profeterna i GT. Han tog upp frågor som folk hade om Herren på ett mycket pedagogiskt sätt. Han kastade ut ett påstående i luften. Ställde en undrande fråga kring påståendet och därefter kom Herrens förmanande undervisning till folket. Man får intrycket av att boken skrivits efter att Malaki talat till folket och fått en respons.

Malaki fick bära fram profetior om Johannes döparen som skulle gå före Herren för att bereda väg för honom. *"Se, jag skall sända min budbärare och han skall bereda vägen för mig..."* (3:1). *"Se, jag skall sända till er profeten Elia, innan HERRENS dag kommer, den stora och fruktansvärda. Han skall vända fädernas hjärtan till barnen och barnens hjärtan till deras fäder, så att jag inte kommer och slår landet med tillspillogivning."* (4:5-6).

Vad som är klart i dessa verser är att det är Herren själv som ska komma och att någon ska bereda vägen för honom. I kapitel fyra står det att det är Elia som ska komma. När ängeln Gabriel uppenbarade sig för Sakarias (Johannes döparens pappa) drygt 400 år senare och berättade att Sakarias och Elisabet skulle få en son, så hänvisade han till just denna profetia i Malaki. Gabriel sa att Johannes *"..skall gå framför honom (d v s Herren) i Elias ande och kraft, för att vända fädernas hjärtan till barnen och omvända de olydiga till ett rättfärdigt sinnelag och så skaffa åt Herren ett folk som är berett."* (Luk 1:17). Jesus bekräftade att Johannes döparen var den "Elia" som Malaki profeterat om (Matt 11:10, 17:10-13).

SAMMANFATTANDE TEMAN

Gud

Gud uppenbarar sig genom skriften. Genom hela GT gör Herren uttalanden om sig själv, ibland direkt och ibland indirekt. Gud är historiens Gud som aktivt påverkar historiska skeenden, inte minst Israels historia. Indirekt uppenbarar han sig också i sina bud. Bakom budens innersta betydelse står Gud själv. Den Gud är, är djupt förbundet med den moral Gud står för. Psaltaren har alltid varit gudsfolkets bönbok och är en bok full av undervisning om Gud.

Synd och straff

En grundläggande tanke i GT är att synd leder till straff. Hela denna tanke bottnar i Guds helighet. Om vi inte håller fast vid att Gud är helig och ren på ett sådant sätt att synd och ondska inte finns i honom kan vi aldrig förstå eller förlika oss med Guds domar i GT. Om Gud inte brydde sig om synden i världen så skulle ondskan segra och den drabbade aldrig få upprättelse.

När Adam och Eva föll i synd måste de lämna paradiset. Genom dem kom synden in i människan så att alla blev syndare och fick kämpa med syndens konsekvenser i sina egna liv, i familjen, i samhället och mellan stater. Människan blev alltså moraliskt skyldig inför en helig Gud som är allas domare. Utan denna grundläggande bibliska sanning blir Guds frälsningsplan av en förlorad värld obegriplig och t o m onödig.

Guds Frälsningsplan i Abraham

De löften som Gud gav Abraham i 1Mos 12:1-3 genomsyrar resten av hela Bibeln. Löftet om folket och landet genomsyrar hela GT. Löftet om att alla släkter på jorden skulle bli välsignade i Abraham fick sin uppfyllelse genom Jesus Kristus i NT.

Det innebär inte att Gud inte brydde sig om folken i GT. Han gav sitt folk Israel ett uppdrag att vara ett prästfolk bland alla folk (2Mos 19:5-6). Prästens uppgift i Israel var bland annat att undervisa folket om Herren. Israel hade alltså ett missionsuppdrag bland alla folk. Problemet var att det bara fungerade ibland och att det fungerade som bäst när allt gick fel. När Israel blev kringspritt bland folken fick deras vittnesbörd om Herren genomslag i stora delar av världen, genom t ex Daniel, Ester, Esra och Nehemja.

Messias

Profetiorna om en befriare, en frälsare, finns med ända från början. Redan i paradiset sa Gud att en son till kvinnan ska krossa ormens huvud (1Mos 3:15). Sedan kommer de Messianska profetiorna många gånger och på många sätt genom hela GT. Ibland glömmet vi att de kommer på många sätt ända tills vi läser Hebréerbrevet och ser att översteprästen och alla offren pekade på Kristus och hans enda offer. När vi läser NT ser vi att man genomgående har en kristologisk tolkning av GT, där allting sammanfattats och uppfyllts i Jesus Kristus.

Förbunden

Det går alldeles utmärkt att läsa Bibeln utifrån en förbundstanke. Gud gjorde ett **förbund med Adam och Eva** som går ut på att människan skulle vårda skapelsen, föröka sig och uppfylla jorden (1Mos 1:26-30). **Förbundet med Noa** efter floden bekräftade det första förbundet. Det finns tillägg om kost och livets okränkbara värde (1Mos 9:1-7). **Förbundet**

med Abraham är centralt för hela Bibeln och Guds frälsningsverk bland alla folk (1Mos 12:1-3, 15:1-19, 17:1-21, 22:1-18). **Guds förbund med Israels barn** vid Sinai berg (2Mos 24:1-18) då Gud gav dem lagen. De tio buden innefattas i förbundet med Abraham. Det är viktigt att komma ihåg att förbundet vid Sinai berg var ett villkorat förbund. Om folket höll förbundet skulle Herren välsigna dem men om de bröt förbundet skulle en förbannelse komma över folket (5Mos 28). Kristus blev en förbannelse för vår skull för att friköpa alla som levde under lagen och i stället skänka oss den välsignelse som Gud lovat Abraham (Gal 3:10-14). **Guds förbund med David** är viktigt och profetierna av Messias som Davids son är många (2Sam 7:8-16, 1Krön 17:1-15). **Det nya förbundet i Jesus Kristus** är en uppfyllelse av Guds löften till Abraham. Innebörden av det nya förbundet genomsyrar hela NT.